

EWA DĄBROWSKA
Uniwersytet Jagielloński, Biblioteka Jagiellońska, Kraków, Polska
 <https://orcid.org/0000-0002-0942-9474>

DOI: 10.26106/5g9g-6553

OD OPEN SPACE DO OPEN SCIENCE.
BIBLIOTEKA UNIWERSYTETU MALTAŃSKIEGO
JAKO PRZYKŁAD ZMIANY PARADYGMATU FUNKCJONOWANIA
BIBLIOTEKI AKADEMICKIEJ¹

Biblioteka uniwersytecka na Malcie jest jedyną biblioteką akademicką tego wyspiarskiego państwa. Uniwersytet Maltański swymi korzeniami sięga jezuickiego Collegium Melitense, założonego w Valletcie w 1592 roku (fot. 1). Po wygnaniu jezuitów z wyspy w 1769 roku Wielki Mistrz Zakonu Maltańskiego powołał Pubblica Università di Studi Generali, wykorzystując zasoby byłej jezuickiej szkoły. W 1968 roku większość wydziałów i bibliotekę główną przeniesiono do nowo otwartego kampusu w Msidzie, a obecnie funkcjonują także kampusy w Marsaxlokk i na wyspie Gozo. Wykłady na tej uczelni prowadzone są w języku angielskim, studiuje tam 11 500 osób, w tym około 2000 studentów z innych krajów, a zatrudnionych jest ponad 4000 osób.

Biblioteka uniwersytecka zlokalizowana pośrodku kampusu w Msidzie ma sześć filii: po jednej w Valletcie i na Gozo oraz cztery w Msidzie: Faculty of Arts Library, Laws and Theology Library, Junior College Library i Health Sciences Collection. Ten ostatni zbiór, mieszczący się wcześniej przy szpitalu uniwersyteckim, w czasie pandemii został przeniesiony do Biblioteki Głównej, by zrobić miejsce dla chorych. W bibliotece przechowywanych jest około miliona woluminów, subskrybuje się ponad 60 000 czasopism elektronicznych, 150 czasopism drukowanych i ponad 16 500 elektronicznych książek. Posiada także bogate zbiory specjalne, na które składa się wydzielona kolekcja Melitensia oraz kolekcja archiwaliów i rzadkich książek. W 2017 roku wdrożony został system ALMA, w użyciu są również inne produkty firmy ExLibris, takie jak oprogramo-

¹ Komunikat został opracowany na podstawie informacji pozyskanych przez autorkę podczas stażu w ramach programu ERAMUS KA 131-HED w dniach 8–12 maja 2023 roku oraz z witryny internetowej Biblioteki, <https://www.um.edu.mt/library/> [dostęp: 21.08.2023].

Fot. 1. Panorama Valletty, stolicy Malty

Źródło: fot. autorki komunikatu

wanie do zarządzania bibliografią RefWorks, zintegrowane z platformą e-learningową Leganto, oferujące listy lektur dla studentów z dostępem do treści czy Rialto, platforma do zakupu e-booków. Biblioteka bierze udział w licznych projektach, także międzynarodowych (fot. 2).

Pierwszą rzeczą, która zwraca uwagę wewnątrz budynku, jest przemieszanie przestrzeni dla czytelnika i bibliotekarza. Część administracyjna nie jest oddzielona od strefy czytelnika, na każdym poziomie pomieszczenia biurowe, także dyrekcyjne, sąsiadują z miejscami pracy dla użytkowników i zbiorami w wolnym dostępie. Studenci szukają w bibliotece przede wszystkim miejsca do pracy i nauki. Zgodnie z ich potrzebami, 1. piętro oferuje miejsca pracy grupowej, głośnej, a 2. piętro miejsca pracy cichej, indywidualnej (fot. 3).

Daje się zauważyć dbałość o atrakcyjne i przyjazne środowisko dla użytkowników. W czasie sesji, w dni robocze, biblioteka jest otwarta do godziny 23.00, a do 16.45 w soboty. Ciekawostką są ustawione obok biblioteki dwa namioty wyposażone w stoliki, krzesła, klimatyzację i oświetlenie, przeznaczone do nauki nocą (fot. 4).

Wśród użytkowników maleje zainteresowanie drukowanymi publikacjami, tak jak w innych bibliotekach znacznie spadła liczba prenumerowanych czasopism drukowanych. Periodicals Department zajmuje się także prenumeratą czasopism elektronicznych

i dostępem do baz danych oraz wsparciem użytkownika, regularnie prowadzi badania wykorzystywania opłacanych baz.

Książki kupuje się głównie w wersji cyfrowej, z dostępem dla nieograniczonej liczby użytkowników, na podstawie zgłoszeń pracowników uczelni składanych przez odpowiedni formularz na stronie Biblioteki. Do zakupów e-booków wykorzystywana jest platforma Rialto, dedykowana dla systemu Alma, co znacznie ułatwia pracę bibliotekarza. Jak wskazały przeprowadzone przez bibliotekę badania, forma elektroniczna jest preferowana zarówno przez naukowców, jak i studentów. Zaletą jest oczywiście dostępność z każdego miejsca bez konieczności przychodzenia do biblioteki, ale też krótki czas pozyskania do biblioteki. Sprowadzenie książki drukowanej trwa zwykle miesiąc, a elektroniczna jest gotowa do udostępniania w ciągu 2–3 dni od zamówienia. Ponadto nie trzeba jej katalogować, bo jest dostarczana wraz z opisem. Książki drukowane kupowane są jedynie wtedy, gdy nie mają wersji elektronicznej.

Fot. 2. Wejście na kampus uniwersytecki w Msidzie

Źródło: fot. autorki komunikatu

Nowe zadania, które podejmowano w Bibliotece, początkowo rozdzielane były wśród pracowników tradycyjnych oddziałów. Do dziś bazę prac licencjackich i dyplomowych ETDs – Electronic Theses and Dissertations service, zainicjowaną w 2008 roku, prowadzą pracownicy Acquisitions Department i Cataloging Department. Do ich obowiązków należy skatalogowanie i opublikowanie w uczelnianym repozytorium prac złożonych przez studentów na wydziałach w wersji elektronicznej, a następnie zdeponowanych przez kadrę administracyjną w systemie ETDs. Z uzasadnionych powodów,

Fot. 3. Miejsca pracy indywidualnej

Źródło: fot. autorki komunikatu

na przykład ze względu na ochronę informacji o wartości handlowej, a także w celu zapobieżenia ujawnienia informacji poufnych lub niejawnych, autor może nałożyć czasowe embargo na dostęp do swej pracy. Dostęp mają tylko studenci i osoby zatrudnione na uczelni, poprzez Repozytorium Instytucjonalne OAR@UM lub za pośrednictwem wyszukiwarki HyDi. Jest to nadana dla PRIMO nazwa wyłoniona w konkursie, a składają się na nią pierwsze sylaby nazwy rozwiniętej: Hybrid Discovery.

Repozytorium OAR@UM uruchomione zostało w 2014 roku, natomiast w 2017 roku Uniwersytet Maltański przyjął politykę otwartego dostępu, a w bibliotece utworzono Open Science Department, który wspiera rozpowszechnianie dorobku intelektualnego, badań i danych tworzonych przez naukowców z Uniwersytetu. Oddział ten zajmuje się przetwarzaniem i przesyłaniem do Repozytorium Instytucjonalnego UM – OAR@UM wyników badań naukowych, webometrią, tworzeniem bazy profili naukowców oraz szkoleniami. Skanuje i publikuje w bibliotece cyfrowej wybrane obiekty ze zbiorów tradycyjnych. Pod koniec 2023 roku uruchomił repozytorium danych badawczych drUM na platformie Figshare.

W Bibliotece przykładą się dużą uwagę do kształtowania bliskich relacji i partnerstwa z pracownikami i studentami uczelni oraz jej promowania w bliższym i dalszym środowisku. Aby osiągnąć te cele, w 2012 roku powołano Outreach Department, zajmujący się promocją, informowaniem o nowych usługach, programach i zasobach, planowaniem i prowadzeniem szkoleń stacjonarnych i online oraz organizowaniem imprez, na przykład Science in the City, Fresher's Week czy Library Week. Oddział ten publikuje comiesięczny newsletter, opracowuje broszury o nowych narzędziach i bazach, prowadzi stronę internetową Biblioteki i media społecznościowe. Jak wykazały przeprowadzone przez bibliotekę badania, obecnie młodzież chętniej korzysta z TikToka niż

Facebooka, woli oglądać krótkie filmiki, tak zwane reelsy, niż czytać posty. Podjęto zatem współpracę z Wydziałem Komunikacji i przy ich pomocy kręcone są niedługie, nieraz zabawne filmy instruktażowe.

Biblioteka w swojej misji przedstawia się jako organizacja ukierunkowana na klienta i zorientowana na usługi, czemu daje wyraz w stałym monitorowaniu środowiska oraz w aktywnym reagowaniu na potrzeby i oczekiwania użytkowników. Widać to w działaniach, takich choćby jak: przeorganizowywanie przestrzeni, zmiana modelu kształtowania kolekcji oraz podejmowanie nowych zadań, skutkuje to również zmianami w strukturze organizacyjnej. Jak wszędzie, największy wpływ na te zjawiska mają nowoczesne technologie informacyjne i komunikacyjne, bezpośrednio lub pośrednio – poprzez zmianę postaw i potrzeb użytkowników.

Prowadzone na terenie uczelni badania ankietowe, także wśród tych, którzy z usług biblioteki nie korzystają, są jednym z czynników branych pod uwagę przy modyfikowaniu funkcjonowania biblioteki. Po przeprowadzonych w marcu 2023 roku badaniach przyjęto trzyletni plan zmian, zakładający zarówno zastosowanie różnych strategii marketingowych oraz kampanii medialnych, jak i reorganizację wnętrza, zmianę godzin

Fot. 4. Miejsce do nocnej nauki

Źródło: fot. autorki komunikatu

otwarcia biblioteki i spotkań w poszczególnych jednostkach uczelni. Projektuje się też zwiększenie widoczności księżnicy na terenie uniwersytetu przez umieszczanie w różnych miejscach kierunkowskazów i tablic informacyjnych. Maleje zainteresowanie drukowaną książką, dlatego część zbiorów z wolnego dostępu przesunięto już do magazynów zamkniętych i proces ten postępuje. W czerwcu 2023 roku powiększono strefę pracy grupowej, planowane są dalsze prace nad selekcją zbiorów w wolnym dostępie i kolejne powiększanie przestrzeni do pracy dla użytkowników, zgodnie z ich dezyderatami. Zmianie podlegają także przestrzenie biurowe. Ze względu na zanikającą prenumeratę drukowanych czasopism, mniej miejsca potrzebuje zajmujący się tym oddział, przewidyje się zatem przeznaczenie części pomieszczeń dla zbiorów specjalnych (fot. 5).

Fot. 5. Przestrzeń pracy grupowej

Źródło: fot. autorki komunikatu

Biblioteka Główna Uniwersytetu Maltańskiego, działająca w budynku z lat 60. XX wieku, skorzystała z możliwości przekształcenia swego sposobu działania. Gmach dawał i daje możliwości aranżacji wnętrza odpowiadające zmieniającym się potrzebom osób z niej korzystających i nowym funkcjom biblioteki, która koncentruje się nie tyle na zbiorach, ile na użytkowniku, usługach i działaniu na rzecz otwartej nauki. Studentom oferuje przestrzeń do uczenia się i łatwy dostęp do materiałów edukacyjnych w wersji cyfrowej, a naukowcom wsparcie w różnych aspektach ich pracy, umacniając swoją pozycję na uczelni. Zaangażowanie w realizację postulatów otwartości nauki, promowanie nowych technologii w komunikacji naukowej, edukacja informacyjna stawia bibliotekę na nowym miejscu w środowisku akademickim i wytycza nowe kierunki jej rozwoju.

NETOGRAFIA

Library, L-Università ta' Malta, <https://www.um.edu.mt/library/> [dostęp: 21.08.2023].

ABSTRAKT

Tekst przedstawia działalność Biblioteki Głównej Uniwersytetu Maltańskiego, jedynej na Malcie biblioteki akademickiej, która stale uwzględnia zmieniające się potrzeby środowiska i odpowiednio modyfikuje swoje usługi i przestrzenie. Prowadzone przez tę bibliotekę badania stanowią podstawę strategii, zmierzającej do podnoszenia poziomu satysfakcji studentów i kadry naukowej oraz budowania bliskich relacji i partnerstwa z użytkownikami. Gmach biblioteki służy przede wszystkim jako miejsce pracy, a potrzeby czytelników zaspokajają książki i czasopisma elektroniczne oraz bazy danych. Rozwijane są narzędzia i zasoby cyfrowe, wspierające naukowców i służące idei otwartej nauki.

SŁOWA KLUCZOWE:

biblioteka uniwersytecka, Malta, potrzeby użytkowników, usługi biblioteczne, zasoby cyfrowe

FROM OPEN SPACE TO OPEN SCIENCE.
THE UNIVERSITY OF MALTA LIBRARY AS AN EXAMPLE OF A PARADIGM
SHIFT IN THE FUNCTIONING OF AN ACADEMIC LIBRARY

ABSTRACT

This paper presents the activities of the University of Malta Main Library, Malta's only academic library, which constantly responds to the changing needs of its users' community and adapts its services and spaces accordingly. The research carried out by the library underlies a strategy aimed at improving the satisfaction of students and academic staff, and at building close relationships and partnerships with patrons. The library building serves primarily as a workspace where users have electronic books, journals and databases at their disposal. Digital tools and resources are being developed to support researchers and to promote open learning.

KEYWORDS:

academic library, digital resources, library services, Malta, users' needs

